

I. Rákóczi Ferenc esküvője. Zboró, 1666

Ritka, különleges napra ébredtek 1666. március elsején Zboró kastélyának és Makovica várának tulajdonosai, vendégserege, valamint az akkori falucska lakói. Ugyanis ezen a napon volt Rákóczi Ferenc, Erdély választott fejedelmének és Zrínyi Ilonának az esküvője, lakodalma, amelyet országra szóló fényes külsőségek között tartottak meg rengeteg főúr és azok családja jelenlétében.

A vőlegény I. Rákóczi Ferenc (*1645. február 24., Gyulafehérvár – †1676. július 8., Zboró) szülei: II. Rákóczi György (szintén erdélyi fejedelem) és Báthori Zsófia. Ferenc egyben Magyarország részeinek ura, a székelyek ispánja és Sáros vármegye főispánja volt már huszonegy éves korában. Az ara szülei: gróf Zrínyi Péter horvát bán, a költő Zrínyi Miklós öccse, akit 1671-ben összeesküvés miatt Bécsújhelyen lefejeztek. Anyja pedig a híres és gazdag családból származó Frangepán Katalin volt.

A menyasszony születési évét pontosan nem ismerjük, 1643 körül lehetett Ozalj várában, meghalt 1703-ban Törökországban. (Férje halála után ismét férjhez ment, mégpedig Thököly Imréhez, aki 1699 után az akkori történelmi események miatt Törökországba menekült. A feleség követte az urát, s ott is hunyt el Nikodémiában. Koponyáját a fia földi maradványaival együtt 1906-ban hozták haza, s helyezték örök nyugalomra a kassai Szent Erzsébet-székesegyházban.)

Felvetődik az olvasóban, hogy miért épp az Erdélytől oly távol eső Zboróban¹ rendezték a pár esküvőjét. Ezen a lengyel határhoz közeli településen, amely az akkori Magyarország északkeleti részének a végét jelentette. Az okot egyrészt a Rákócziak Lengyelországhoz kötődő politikai kapcsolataiban kell keresnünk, másrészt a rokoni szálakban, hisz a fentebb említett Báthori Zsófia édesanyja – azaz a vőlegény anyai nagyanja – a lengyel Anna Zakrzewska (magyarosan: Zakreszka), Báthori András felesége volt. Ezért szerepelnek az előkelő lengyel vendégek a meghívottak között, akiknek a zborói helyszín könnyebben megközelíthető volt.

A falut – a család legészakibb birtokát – 1601-ben Rákóczi Zsigmond vásárolta meg. Később, 1625 körül a község északnyugati végén a fia, Pál építtetett egy várkastélyt. Ezzel mintegy helyettesítette a falutól délre levő, 450 méter magas hegy tetején álló Makovica² várát, amelynek megközelítése és ellátása eléggé nehézkes volt. Ehhez a kastélyhoz építtette hozzá a fentebb már említett Báthori Zsófia 1640-ben a Szent Zsófia-templomot, amelyet 1660 körül még kibővítettek. Titulusának megválasztása bizonyára nem volt véletlen az úrnő részéről. Minden bizonnyal ebben a templomban

-
- 1 Zboró (Zborov) ma szlovákiai helység, Bártfától 9 kilométerre északkeletre a Kamenica-patak völgyében. Első írásos említése 1355: Zboro. Kiss Lajos: *Földrajzi nevek etimológiai szótára. II.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1988, 802. p.
 - 2 Sáros vármegyei vár Zborótól délre. Első írásos említése 1250/1355: Makouicha. Kiss 1988, 83. p.

volt az ifjú pár esküvője, amelyre a meghívót maga az örömanya, a már özvegy Báthori Zsófia³ írta saját kezűleg 1666. január 7-én Munkács várában. Ennek melléklete a meghívott vendégek névsora, amely pár nappal később állt össze, január 11-én. Természetesen a meghívás a férfiak nevére szólt, de abban megemlíti az írója, hogy „szerelmessével együtt” várja az urakat. Az apa 1660. évi halála miatt az anyára várt ez a feladat, amelyet bizonyára örömmel teljesített szeretett fiának a menyegzőjére. (Másolatát⁴ a Történelmi Tár 1881. évi számában olvashatjuk.)

Időben kellett elkészítenie a levelet a meghívott vendégeinek, hogy a kézhez vétel után azok valóban el tudják fogadni az invitálást a menyegzőre a hosszú téli utazás közepette. Csak gondolatban tudjuk magunkban felidézni az ilyen komoly és körültekintő előkészületet egy-egy távolban élő főnemesi család tagjainak a számára. Gondoskodniuk kellett a különféle ruházatukról, az út közbeni ételmezesükről, a szekekről, a lovakról, a kíséző szolganépről, a szálláshelyekről, ahol majd éjszakázhatnak. Gondolniuk kellett az akkor úttalan utakon rájuk váró kiszámíthatatlan viszontagságokra – bár bizonyára az ilyen utazások abban a korban nem voltak számukra ismeretlenek és szokatlanok. És minden cselédnek, szolgának megvolt a maga előre megszábotott feladata egy-egy ilyen esetben, amelyet rutinosan teljesítettek.

Ugyanígy az esküvőt rendező családra is érvényes mindez, akiknek méltóképpen gondoskodniuk kellett több száz meghívott nemesi családról, s az őket kíséző szolganépségről.

Báthori Zsófia meghívólevele körültekintően udvarias, érződik belőle a tisztelet és az alázat, ugyanakkor a volt fejedelemasszonytól elvárható magabiztosság is. Tömör, minden lényeges elemet tartalmaz, helyesírása – ugyan néhol nem következetesen – az akkori magyar írásgyakorlatot tükrözi. (Utólag jó lenne megtudnunk, hogy egy lengyel származású anya lánya hol és kitől tanulhatta meg a magyar nyelvet és az írást, a fogalmazást, a magyar nyelvi fordulatokat, a levél megformálását. Vagy tán valaki segítette mindezt megfelelően írott szabályokba öntenie?)

A január 11-én írt lista a meghívottak névsorát tartalmazza. Mindezt három részre oszthatjuk. Egyikben csak általánosságban a számukra „nevezetes” megyék (18) és a szabad királyi városok (9) találhatóak. A másodikban a csak név nélkül vagy nem teljes névvel szereplő híres személyek olvashatóak, természetesen a rangjuk megjelölésével. Épp ezért abban a korban őket nem is kellett pontosan megnevezni, hisz érthetően mindenki ismerte őket. (A mai olvasónak már lexikonra van szüksége a 29 fő azonosításához.) Természetesen legelsőként maga a császár szerepel (I. Lipót). Őt követi közvetlenül a lengyel király (II. János Kázmér) és a királyné. Őutánuk a magyar, országos vagy egyházi rangot viselők következnek. Csupán összefoglalóan érdemes őket felsorolni: a nádor, az érsek, a kancellár, püspökök, apátok, kamarások, a híres leleszi konvent és az egri káptalan vezetője, valamint két kassai porkoláb. E szónak abban az időben a mára már elavult jelentése az volt, hogy várkapitány, várparancsnok. A már említett lengyel királyi páron kívül kilenc személy volt hivatalos Lengyelországból: a nádor, a királyi kancellár, a marsall, a krakkói

3 Báthory Zsófia *1629, Somlyó – †1680, Munkács.

4 Thaly Kálmán: *Adalékok I Rákóczi Ferencz és Zrínyi Ilona lakodalmi ünnepélyéhez*. Budapest, Történelmi Tár, 1881, 585–589. p.

püspök, egy várkapitány, Wisnyowiczky herceg és két csupán családnévvel jelölt személy. Végül egy hölgy, a kihalt királyi családból származó Přemysl úrnő – természetesen latin nyelven körülírva, megnevezve mindannyian –, például az utolsó: Domina Premislen.

A harmadik csoportot a teljes személynévvel leírt (ez alól van néhány kivétel, például: Zicsy uram) főurak, özvegyek, a pozsonyi kamara tagjai, a konkrét feladattal megbízott fiatalabb úrfiak, köznemesek. A 64 gazda,⁵ akik a teljes ünnep menetrendjét, az ellátást felügyelték, hat konyhamester (nem főszakácsok, hanem akik a konyhai feladatokat ellenőrizték és irányították), végül három német származású „Frisnayder”, akinek a funkcióját nem sikerült megfejtenünk. Mindez több mint kétszáz meghívott vagy valamilyen feladatot is ellátó vendég, legtöbbször családotstul. Ilyen hatalmas számú vendégsereg esetében teljesen természetes volt, hogy főként az ifjabbak besegítettek a meghívó családnak. Ezen csoport tagjai szinte mind az akkor Magyarország északkeleti megyéiben éltek, csupán néhány erdélyi nevet olvashatunk köztük, a nyugati megyékben élőkből keveset, inkább onnan elszármazót. (Természetesen a közvetlen családtagjaik, rokonaik nevét nem tartalmazza a meghívó, hisz a jelenlétük nyilvánvaló volt.) A családnevek között döntően magyar főúri személyek neve olvasható, rajtuk kívül néhány horvát származású (Jakussith, Draskovith), lengyel (Luzinszki, Rojowski) és a már említett pár német személy neve (Hakker, Merczel).

Írásképüket tekintve teljesen változóan olvashatunk magyar névsorrendet (családnév + keresztnév), de a más népeknél megszokott formát is (keresztnév + családnév). Mindennek okát nem sikerült megindokolnunk, talán az összeírók személyétől függött a rögzítés. Abban viszont következetesek voltak a lista összeállítói, hogy a magyaros sorrendnél a keresztnévet magyarul írták, a másikinál viszont a latin megfelelővel helyettesítették.

A meghívóban szereplő főurak nevét nem érdemes jelen írásban megismételni, hisz komolyabb következtetéseket nem lehet mindabból levonni. Ennek ellenére kiemelnénk néhány családot, amelyből több családfő is meghívott volt, s jelen lehetett az esküvőn. A legtöbbször, öten Zemplén vagy a szomszédos vármegyékben élő Barkóczyak voltak meghívottak: János, István, Sándor, György és Ferenc (ez utóbbi, „Barkóczy Ferenc uram ő Nga” az egyik gazda szerepében). Négy fővel a Bertóti, Pécsy, majd három-három személlyel a Csáki, Esterhássy és a Kende család olvasható (a nevek helyesírásánál megtartottuk a névsorban rögzített névformát).

A meghívottak között tizenegy özvegy hölgy nevével találkozunk. Közülük kilenc a férjzett nevén, -né asszonynévképzővel olvasható. Egyedül Homonnayné esetében hiányzik a férj keresztnéve, a családi genealógia szerint az György lehetett. Egyiküknek pedig a lánynevét írták csak le: Forgács Éva. (Valószínűleg a már elhunyt Csáky István feleségéről, Forgách Zsigmond nádor lányáról van szó.) Meg kell jegyeznünk, hogy a megnevezett személyek a beházasodások révén többnyire különböző rokoni viszonyban álltak egymással. Mint korábban említettük, a keresztnévvel szereplő meghívottak körülbelül kilencven százaléka magyar nemes volt. Tekintsük át, vajon milyen utóneveket viseltek az 1666-ban élő nemesaink, melyek voltak a divatosak vagy éppen a ritkák abban a korban és azon a vidéken, eltekintve attól, hogy pontosan nem tudjuk az élet-

5 Közülük egyik volt a fő ceremóniamester. A többiek a szertartásokat, az előírt rendet és a formákat ügyelték.

korukat. A hazánkban eddig készült felmérések főként az adózók, a jobbágyok és más nem nemesi származású személyek nevét vizsgálták ebből a korból. Ezért érdemes azokat összevetni az itt olvasható 207 férfi keresztnévvel. Az erre az időszakra vonatkozó két legrészletesebb kimutatást Kálmán Béla⁶ és Hajdú Mihály⁷ végezte el, ezekkel kívánjuk az itt található adatokat összehasonlítani. Mivel a megnevezettek több megyében éltek, ezért névföldrajzi vizsgálatot nem lehet végezni az adatokon.

Először tekintsük át a megnevezett meghívottak keresztnévét csökkenő előfordulással, betűrendben:

István 25, János 18, Ferenc 14, György 14, Ádám 13, Péter 13, Gábor 12, Zsigmond 12, László 11, Miklós 11, András 9, Mihály 7, Kristóf 6, Pál 6, Márton 4, Imre 3, Sándor 3, Albert 2, Bálint 2, Boldizsár 2, Gáspár 2, Lajos 2, Mátyás 2, Sámuel 2, Sebestyén 2, Tamás 2, Ábrahám 1, Ambrus 1, Benedek 1, Dénes 1, Farkas 1, Krisztián 1, Lőrinc 1, Pongrác 1. (34 név, 207 személy – átlag: személy/név 6,08)

Ha a tíz leggyakoribb nevet összecsovejtjük a két, már említett vizsgálat eredményével, akkor feltűnik, hogy a náluk 2. helyen álló István itt az első, a vezető név, helyet cserélve a Jánossal. A Ferenc, György, Péter, Miklós mindhárom névsorban szerepel, csupán eltérő helyezéssel. A mi sorrendünkben előkelő helyet kap az Ádám, Gábor, Zsigmond és a László keresztnév. Helyettük a két másik listán az itt kevesebb számú András és Márton, valamint az itt egyáltalán nem előforduló Gergely került a gyakoribbak közé. Külön ki kell emelnünk a 11 fővel olvasható László nevet, amely kimondottan ritkaság volt más néprétegeknél abban a korban. Ennek a ma is kedvelt és igen gyakori férfinévnek a divatja valójában csak a 18. századtól kezdődött el Magyarországon.

A hat kimondottan ritkának számító keresztnév a mi esetünkben a következők: Ábrahám (Vay), Dénes (Szécsy), az ősi pogány nevünk, a Farkas (Eszterhássy), Krisztián (Hakker), Lőrinc (Virgínás) és Pongrác (Nagy-Mihályi). Az utónevek után zárójelben az illető családnevét írjuk le azonosításul, megtartva a dokumentumban szereplő ortográfiát. A keresztnévek felsorolása után megadtuk, hogy átlagban csak minden hatodik személy viselt eltérő nevet. Ez a szám elég magas, mivel az első tíz helyen szereplők gyakori előfordulása jelentősen befolyásolja az arányt. Mindettől függetlenül megállapítható, hogy sok keresztnévből válogattak a 17. században nemesi családunk (34 különböző név). Igaz, ezek legtöbbször csupán egy-két alkalommal fordul elő, tehát az utóbbiaknak nagyon kicsi a megterheltségük.

Végezetül föltehetjük a kérdést, hogy: ezen meghívottak közül vajon hányan jelenhettek meg Zboróban az esküvőn? Sajnos ezt nem tudjuk, mivel minderről már nem készült följegyzés. Vagy ha mégis írt egy ilyet Báthory Zsófia fejedelemasszony-né, akkor az nem maradt fenn az utókor számára.

Csak az, amit az ifjú pár akkor még nem sejtethetett, hogy az élet, a történelem milyen keserves és viszontagságos sorsot ír és tartogat számukra a további éveikben.

6 Kálmán Béla: *A nevek világa*. Debrecen, Csokonai Kiadó, 1989, 50. p.

7 Hajdú Mihály: *Általános és magyar névtan*. Budapest, Osiris Kiadó, 2003, 380. p.